

PATKA SLATKA I SMRT MALA PRUT lutke i scenografija inspirirane slikovnicom i predstavom Patka, Smrt i tulipan

Eklić, Ena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:117506>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KREATIVNE TEHNOLOGIJE
PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ DIZAJN ZA KAZALIŠTE, FILM I
TELEVIZIJU

Ena Eklić

PATKA SLATKA I SMRT MALA PRUT

**lutke i scenografija inspirirane slikovnicom i predstavom *Patka,*
*Smrt i tulipan***

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: izv. prof. ArtD. Ria Trdin

Osijek, 2020.

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. LUTKARSKA SCENOGRAFIJA	3
3. PROCES IZRADE	9
4. POSTUPAK RADA	16
4.1. Materijali i boje	20
5. ZAKLJUČAK	23
6. SAŽETAK	24
7. POPIS LITERATURE I IZVORA	25

1. UVOD

„Smrt je naš prijatelj zato što nas dovodi do apsolutne i strastvene sadašnjosti/
prisutnosti, ona je sve prisutna...to je prirodno i to je ljubav.“¹

Ideja za završnim radom potaknuta je predstavom *Patka, Smrt i tulipan* izvedena od strane Lutkovnog gledališča Ljubljana koja je nastala po književnom predlošku istoimene slikovnice Wolfa Erlbruch². Oduševljenje temom, lutkama i scenografijom nagnalo me na razmišljanje i stvaranje nove, vlastite verzije, nazvane *Patka slatka i Smrt mala prut*. Htjela sam kroz lutkarstvo obraditi temu u dječjem i u svijetu. Želja mi je bila prikazati istu priču na vlastiti način, koristeći svoj rukopis i umjetničku slobodu te stečeno znanje iz lutkarstva. Također, htjela sam proučiti smrt u drugim lutkarskim predstavama, usporediti postojeće primjere i istražiti način na koji se prikazuje kako bih i sama mogla prilagoditi prikaz nižim uzrastima djece. Htjela sam obraditi temu smrti kroz likovnost u obliku lutkarske predstave. Namjena mi je prikazati likove Patke i Smrti uz odgovarajuću maketu scenografije u drugačijem obliku od izvornog, ne prateći postojeću predstavu ili slikovnicu iz koje je sve poteklo. Nakon odgledane predstave, ostala sam pod velikim dojmom prikaza lutaka, priče i same pouke. Nakon završetka izvedbe nitko, pa niti najstariji gledatelji u klupama u toj prostoriji, nisu ostali ravnodušni, emocije su bile sveprisutne i jasno je bio vidljiv emocionalni utjecaj predstave na gledaoce.

Kazalište iz Ljubljane prenijelo je slikovnicu u trodimenzionalni svijet lutkarstva te pomoću plošnih lutaka i kazališta sjena napravilo predstavu prema slikovnici njemačkog pisca i ilustratora Wolfa Erlbruch. Slikovnica *Patka, Smrt i tulipan* pripovijeda o patki koja sretno smrt koja je, ispostavlja se, prati cijeli život. Isprva prestravljena pojavom smrti u svojoj blizini, Patka polako i oprezno upoznaje Smrt. Cijelo ljeto provode zajedno na jezeru, igraju se, vode razgovore o životu i smrti te obje jedna od druga mnogo nauče. Nelagoda na početku s vremenom nestaje, a odnos između dvaju neobičnih likova razvija se u prijateljstvo. Kroz predstavu se polako provlači ideja prihvaćanja činjenice da je smrt sastavni dio života. „Njemački ilustrator i pisac Wolf Erlbruch pored brojnih nagrada, osvojio je 2017. godine najveću nagradu za dječju književnost u svijetu – Astrid Lindgren. Erlbruch, koji je nekoliko puta nominiran za nagradu, vrlo je cijenjen u dječjoj književnosti u Njemačkoj. Napisao je deset

¹ Wolf Erlbruch, *Patka, smrt i tulipan*, Ibis grafika, 1.str. (Pristupljeno 19. rujna 2020. na <https://www.ibis-grafika.hr/shop/2019/04/prikaz-knjige-patka-smrt-i-tulipan-wolf-erlbruch/>)

² Usp. Isto

knjiga i ilustrirao gotovo pedeset knjiga drugih autora. Smrt je jedna od glavnih tema u Erlbruchovim knjigama. *Patka, Smrt i tulipan* poetska, jednostavna i senzibilna priča o životu. Priča je to koja nam želi dati jednostavne, ali poticajne odgovore na pitanja koja djeca često postavljaju, a odrasli uglavnom šute.³

Slika 1.– Ilustracija iz slikovnice *Patka, smrt i tulipan*⁴, prikaz Patke i Smrti u razgovoru

³ Usp. Isto

⁴ Preuzeto s: <https://brickzine.hr/ljepota-novih-slikovnica-bijelo-nije-praznina-bijelo-nije-boja-bijelo-je-masta/>

2. LUTKARSKA SCENOGRAFIJA

„Lutkarska scenografija kao umjetnički pravac pojavila se mnogo kasnije od klasičnog oblika kazališta kada su lutkarske predstave počele zauzimati zasebno mjesto u kulturi.“⁵ Pravila koja vrijede za scenografiju općenito, vrijede i za lutkarsku scenografiju. Jedina i ključna razlika je to što je u kazalištu glumac najbitniji, dok je u lutkarstvu, glumac samo posrednik do lutke koju oživljava na sceni. Iz već postojeće predstavi iz Ljubljane htjela sam iskoristiti jedan element, a to je odnos glumaca i gledatelja. Gledatelje sam zamislila i postavila vrlo blizu mjesta zbivanja, odnosno u blizinu glumaca/lutaka i scenografije. Na taj način, publika ima jasniju sliku zbivanja na sceni i veću mogućnost uočavanja detalja tijekom predstave. Publika tako svojim reakcijama sudjeluje u igri na sceni kao promatrač blizak glumcima, dio je njihovog prostora. Time se postiže intimnije prožimanje osjećaja i energije između gledaoca i publike te se stvaraju uvjeti za neposrednije doživljavanja teme – smrti.

Radnju sam odlučila smjestiti na malo odlagalište otpada pored jezera. U skladu s time, otpatke i smeće iskoristila sam kao rekvizite za scenografiju kako bih razigrala prostor. Lutke su većinom napravljene od ostataka materijala, a scenografija sadrži nekolicinu elemenata sačinjenih od odbačenih predmeta koji su spašeni od otpada kroz prenamjenu. Predmeti su iskorišteni kao ready-made elementi koji su svoj novi smisao dobili u kontekstu predstave. Uz to, pažnju sam obratila na simboliku pojedinih scenografskih elemenata. Tako su prozori metafora u scenografiji i htjela sam ih usporediti s nekom vrste granice između života i smrti, barijere između slobode i zarobljenosti, crnoga i bijeloga. Arhitektonski gledano, to je otvor u zidu koji može biti složen ili jednostavan, on propušta svjetlost i svježi zrak u zatvoreni prostor. Prozor se može gledati kao metafora, kao vizualni most i granica između unutarnjeg i vanjskog, odnosno javnog i privatnog, prostor izlaza i ulaza.⁶

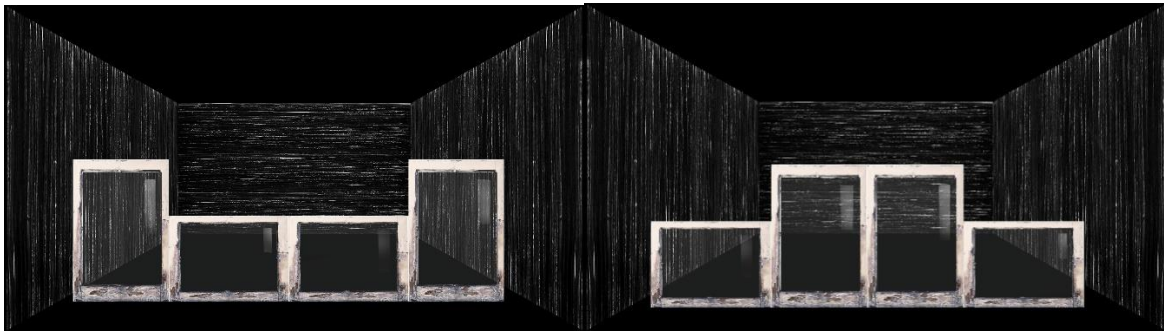
Jedna od zanimljivosti vezanih uz vjerovanja o smrti i povezanost s motivom prozora jest mit o tri sestre suđenice u slavenskoj mitologiji koja se usko povezuje sa sudbinom svakog pojedinca. Općenito, suđenice su u mitologiji božansko trojstvo koje određuje sudbinu svakoga od nas. U slavenskoj mitologiji postojale su tri suđenice, poput grčkih Moiri, te je svaka od njih imala zadatak u krojenju ljudskoga života. Jedna započinje presti niti života pri rođenju, druga

⁵ Tončica Knez, *SALIEROV CABARET- lutke i scenografija za završni rad 3.godine preddiplomskog studija Glume i lutkarstva*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Umjetnička Akademija u Osijeku, 2017. (Preuzeto s: http://www.takey.com/Thesis_267.pdf)

⁶ Usp. Natuknica „prozor“, J.E. Cirlot, *Rječnik simbola*, London: Routledge, 2005., str. 373.,374.

ga nastavlja i plete sudbinu, dok treća siječe nit u trenutku čovjekove smrti. Prema predaji, one se pojavljuju pod prozorima kuća u kojima se rodilo dijete te tri noći vijećaju. Dvije su dobrohotne, dok treća nije te su zato mnogi ostavljali darove na prozorima u vidu kruha, maslaca, vina i slično kako bi ih udobrovoljili.⁷

Ispočetka je moje rješenje za scenografiju bilo vrlo jednostavno jer sam se htjela više usredotočiti na lutke te ih detaljnije i upečatljivije istaknuti. Scenografija je zamišljena kao minimalistička i neutralna. Odmah sam odabrala motiv starih prozora s drvenim okvirom koji su nekoć bili novi i bijeli kao snijeg, a sada su izribani, izlizani, sivkasti, istrunuli. Prvobitna ideja bazirala se na takva četiri stara prozora koji bi imali samo simboličko značenje u scenografiji. Uz to sam neke namjeravala oslikati biljnim motivima kako bih pružila mogućnost da se lutka sakrije iza nečega tijekom „igre“ na sceni. U toj varijanti, prozori bi bili fiksirani na kotače kako bi pružali mogućnost kretanja i mijenjanja segmenata scenografije u različite kompozicije na sceni.

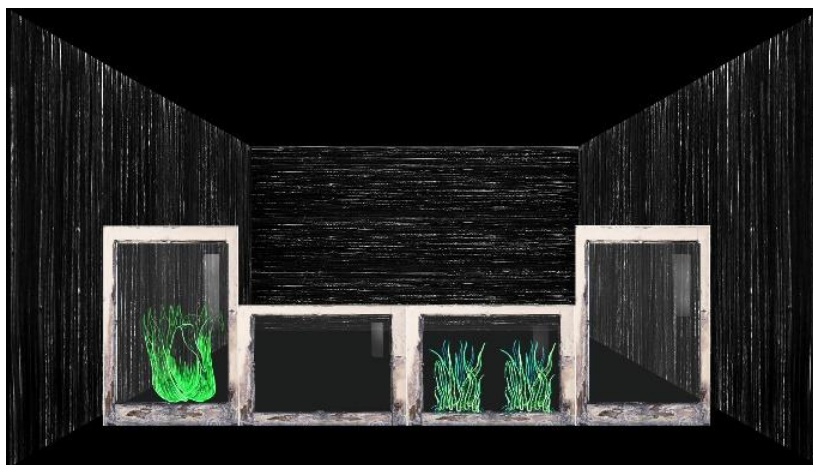
Slika 2. – Photoshop primjer scenografije

U programu Photoshop napravila sam inačice te prvotne ideje, no nisam bila u potpunosti zadovoljna, prostor je bio previše prazan i nije imao dovoljno karaktera. Kako sam vremenom izrađivala određene dijelove, sve me upućivalo na otpad, reciklažu, prenamjenu. Tako sam došla do odabira starih prozora i već navedenih materijala. Prisjetila sam se puta po staroj cesti kojim sam nekada išla na more i prekrasan krajolik koji se proteže tim putem te mi je to dalo dodatnu inspiraciju za rješenje scenografije. No, podsjetilo me kako je česta činjenica da se čak u idiličnim krajobrazima prirode, nažalost, može naletjeti na malo mjesto uz rub ceste na

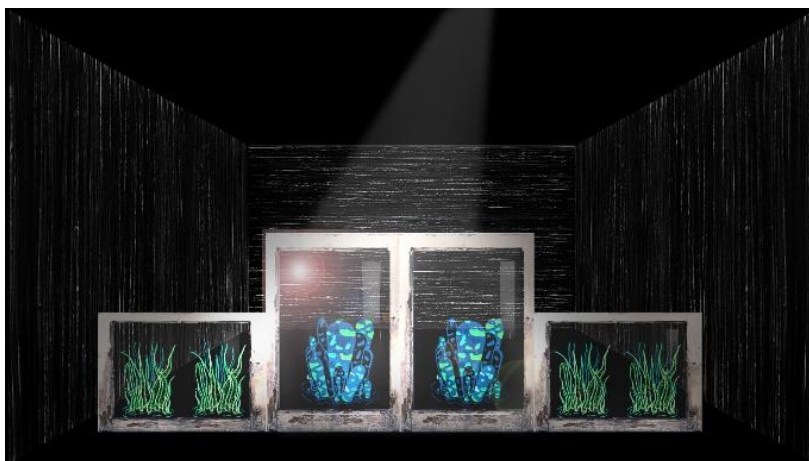
⁷ Usp. Natuknica „Suđenice“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 23. 9. 2020. na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58648>)

kojemu su ljudi odbacili svoje stare stvari, smeće, ambalažu. Tako se priroda uništava, životinje gube svoje staništa. Motiv prolaznosti i dotrajalosti predmeta uspoređuje temu prolaznosti života u predstavi.

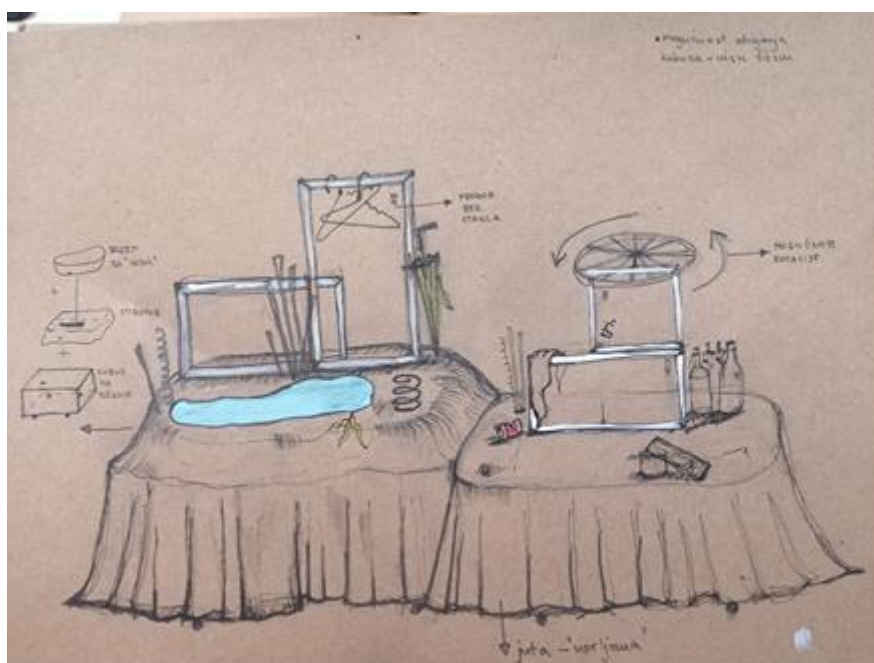
U jednakoj mjeri bilo mi je bitno demistificirati smrt kao tabu temu u svom radu i probuditi ekološku svijest djece od najranije dobi. Htjela sam im potaknuti svijest o napuštenim elementima nečijeg nekadašnjeg vlasništva kojega susreću u okolišu. Sada su postale „mrtve“, napuštene stvari. Otpad ima snažnu simboliku u scenografiji, također kao poveznicu sa smrću odbačenih ili potrošenih stvari, jednako kao i „potrošenih“ ili ozlijeđenih tijela. Podijelila sam prostor na dva odvojena segmenta koji tvore jedan kada ih se na određeni način rotira i spoji. Takva simbolika dvaju entiteta koji postaju jedno može se promatrati i kroz likove Patke i Smrti te njihov odnos. One su odvojene jedinke, a stvaraju prijateljstvo, ovise jedna o drugoj te tvore jedno. Točnije, dolazi do postepenog shvaćanja kako je Smrt cijeli život uz Patku i dio njenoga života od početka. Dio procesa odrastanja je spajanje, shvaćanje i konačno prihvaćanje. Scenografijom sam htjela postići atmosferu sličnu onoj koja se povezuje sa smrću. Htjela sam prikazati zapušten i pomalo jeziv prostor pomoću scenografskih elemenata te rasvjete. Svemu navedenom sam pridodala neke točke koje su obojene jakim bojama kako bi se ublažila monotonija i tmurnost prostora. Predvidjela sam nenametljivu glazbu s elementima zvukova iz prirode i okoliša kao što su voda koja teče, zvuk auta, pjev ptica i kombinacija zvučnih efekata.

Slika 3.- Primjer prve verzije u Photo shopu

Slika 4. – Primjer prve verzije scenografije sa svjetlom u Photo shopu

Slika 5. – Skica makete, finalna ideja

Radeći na ideji i razradi scenografije, odlučila sam se posvetiti skicama i radovima u mapi. Htjela sam da mapa radova djeluje poput foto-albuma, da ima priču i daje osjećaj slikovnice. Izvlačila sam krupne kadrove i naslikala ih u kombiniranoj tehnici akvarela i flomastera. Također sam se poigrala tekstovima. Svaki rad koji stvaram navodi me da ga potkrijepim nekim tekstom koji će odgovarati radu ili ga upotpunjavati i stvarati priču za određeni lik ili crtež. Tako sam u ovom slučaju dodavala likovima izmišljene tekstove koji su dopunjavali crtež.

„Smrt mala prut neobična je čuda,

Ona odavno ne zna kuda.

Smrt ju je odavno prošla

Pa po Patku slatku sad je ona došla.

Dug' i grbav vrat ima,

glavom samo klima, klima.

Kosu ona nosi, a samo ružno korijenje njome kosi.“

Slika 6. - Detalji scenografije u crtežu

Mapu s radovima i cijelim procesom rada u crtanom izdanju povezala sam sa završnim radom i koristila iste tonove i materijale za izradu. Vanjski dio mape obložen je tkaninom od jute, a unutra su radovi na crnim papirima u kombinaciji s raznim pastelnim papirima koji služe kao podloga detaljima scenografije i mogućih scena u lutkarskoj izvedbi na kazališnim daskama. Uz sve radove napravila sam moguću verziju plakata u crno-bijeloj skici. Na plakatu su prikazane lutke u svom okruženju kao što bi bile u scenografiji. Ispod njih vise daske na kojima se mogu dopisati informacije o predstavi: datum, vrijeme i mjesto održavanja, glumci i ostali suradnici u predstavi. Uz plakat je predviđen deplijan u obliku programske knjižice sa svim informacijama koje ne bi stale na glavni plakat kao što su kratak sadržaj i uvod u predstavu te tehnički detalji.

Slika 7.- Idejno rješenje plakata u kombiniranoj tehnici

akvarela, markera i drvenih bojica

3. PROCES IZRADE

Kombiniranjem materijala nastale su lutke sirovog izgleda, pomalo nalik istrošenim i oronulim igračkama. Na isti način sam promišljala o scenografiji i prilagodila je lutkama. Svoju sam priču htjela smjestiti na otpadu pored starog, zapuštenog jezera gdje su se Smrt i Patka susrele te stvorile jedno zanimljivo poznanstvo pa potom prijateljstvo. Htjela sam prikazati temu na svoj način, dopustiti da napravim nešto po vlastitom nahođenju i viziji – ponuditi drugačije rješenje, izraziti se originalno, kreativno. S obzirom na to da u takvim dramskim predlošcima nema junaka niti ideala, već predstava traži i izaziva reakciju publike, njen cilj je ostaviti dojam na gledatelja i pobijediti ravnodušnost. Nelagoda s početka priče s vremenom će nestati, a odnos između dvaju neobičnih likova razvit će se u prijateljstvo te će se kroz postupni rast likova prenijeti ideja prihvaćanja smrti kao neizbježnog i ključnog dijela života. Prema mom mišljenju, ne radi se o metaforičnom prikazivanju smrti već je ona djeci približena kroz alegoriju prijateljstva Patke i smrti te je na taj način predstavljena ideja suočavanja s prolaznošću života i smrtnosti svakog bića.

Slika 8.- Skica scene Smrti na prozoru

Smrt možemo usporediti s prolaznošću, odnosno obraditi kroz prestanak prijateljstva što bi mogla biti poruka i u širem pojmu – koncu stvari poput prijateljstva. U mojoj viziji ona je zamišljena kao životni vijek jednog prijateljstva koje se na samom kraju suočava sa svojom smrću na afirmativan način. Konačnost sam zamislila kao granicu gdje jedno ili više prijateljstava, koja su bila pozitivna dok su trajala, u jednom trenutku bivaju prekinuta. Stanu i više ne postoje. Sve to je dio odrastanja, ali i odraslog života te suočavanja s teškim trenucima kada nam se čini da ne postoji ili nema boljeg sutra.

Inspirirana predstavom, već od samog početka imala sam viziju na koji način želim prikazati već postojeću izvedbu i prenijeti vlastitu ideju u stvarnost. Glava Patke nastala je još na drugoj godini moga školovanja. U rukama mi se našao komad stiropora koji sam rezala skalpelom i sve više mu oduzimala masu dok nije polako počela nalikovati na nekakvo „pernato“ stvorenje. Dovršila sam je u potpunosti kroz nekoliko dana i tako je ona postala nit vodilja na koju se nadovezuje ostatak priče. Prekaširala sam ju pak papirom i suhim kistom, nanijela tek negdje malo boje. Prikazala sam jednu pticu na svoj način i dobila Patku, s dva nejednaka oka, „buljavim“ pogledom i nezgrapnim kljunom. Odredila sam lutkarsku tehniku kojom se želim pozabaviti, što nije bilo teško jer je prvo nastala glava lutke koja je bila punog volumena. Odredila sam tehniku lutaka prema glavi Patke. Htjela sam likove prikazati na realan, a opet stiliziran način. Odabrala sam paletu boja i par elemenata koje se provlače kroz cijeli likovni tretman predstave. Lutke su stolne, animirane putem vodilica na stolnoj podlozi. Odabir lutke nije bio težak, stolne lutke omogućavaju opuštenu razigranu animaciju koja je bliža realnim pokretima. Na taj način postiže se da je lik patke što bliži stvarnosti, dok s druge strane dopušta da animacija bude opuštена i razigrana. Sjenom ne bih mogla prikazati karakter likova putem pokreta i animiranja lutke kao u slovenskoj izvedbi, statičnije su od štapnih lutaka. Htjela sam da se samim pokretom i ponašanjem prenesu karakteri lutaka publici.

Slika 9. – Početak realizacije lutke – glava Patke

Patka i Smrt jedini su likovi. Patka, obzirom na svoj izgled, ima određene karakteristike, postoji više vrsta pataka, od divljih do pitomih, šarenih do bijelih. Patka kao životinja ima određena prepoznatljiva fizička svojstva i možemo ju stilizirati. U mojoj viziji, patka je stilizirano biće svedeno na osnovne značajke. Ima dugi vrat, široki, narančasti, dugi kljun, gegajuće pokrete, prpošan stas. Stilizacija Patke bila je jednostavno, no odabir likovnog tretmana i prikaza Smrti zahtijevao je više promišljanja.

Kada uzmemo u obzir nejasne pojmove poput smrti, ima mnogo različitih razina značenja kojima se možemo voditi i koje možemo referencirati. Smrt je u kulturnim krugovima zapadnog kršćanstva najčešće prikazana u tri glavne ikonografske teme – kao didaktička anegdota o mrtvacima, kao animirani, antropomorfni kosac ili mrtvac te kao čin čovjekovog umiranja.⁸ Smrt je dakle, za razliku od patke, nešto drugo, neopipljivo. Nije figurativan, već metaforičan pojam koji se prikazuje kroz različite modalitete., Kako djetetu prikazati smrt kroz lik u priči? Smatramo li kako je smrt tabu tema među djecom? Što su starija, djeca razmišljaju i o filozofskim temama kao što su ljubav, smrt, dobro i zlo. To čine ništa manje intenzivno od odraslih. Zato i pitanja koja postavljaju često nisu nimalo banalna i dječja. „Smrt, to je zauvijek?“, pitaju djeca kad u obitelji netko premine. U toj situaciji djetetu treba odgovoriti i to najbolje s istinom u koju sami vjerujete. No, treba shvatiti da su djeca do prosječno 10 godina starosti, ograničena u poimanju smrti. Za djecu smrt je rastanak, te do ranije adolescencije kod većine djece ne postoji svijest o vlastitoj smrtnosti i biološkoj komponenti smrti. Smrt

⁸ Usp. Branko Fučić, „Smrt“, u Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, (ur.) Anđelko Badurina, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000., str. 567.-569.

doživljavaju kao nešto što se događa drugima.⁹ Upravo u skladu s time treba prilagoditi i modalitet približavanja smrti djeci kako bi im se pomoglo u shvaćanju i nošenju s tom neizbježnom životnom činjenicom.

Klasični prikaz svake smrti u animiranom obliku je kosac, kostur presvučen crnim velom i kosom u ruci. Ljubljansko kazalište preslikava slikovnicu njemačkog pisca te prikazuje smrt u vedrijem izdanju, no također s kosturskom glavom. Htjela sam izbjeći motiv kostura u prikazu smrti jer imam dojam da je preočiti motiv. Moja prvobitna ideja je krenula iz toga da Smrt prikažem kao kostur prave patke i napravim privid zrcaljenja. Na taj način postiže se i dodatni efekt interakcije lika Patke sa samim sobom, odnosno vlastitom smrtnošću. Što se dogodi kada se Patka suoči s likom smrti koji je preuzeo oblik njenog kostura, njene osobne smrti? Rezultat je puno bliži i tjelesniji doživljaj od apstrahirane smrt u obliku kosca. To i djeci puno zornije objašnjava, ne samo smrt na razini drugih bića, već i njih samih. S druge strane, pri takvom pristupu postoji mogućnost da će doći do konfuzije kod djece mlađeg uzrasta.

No, odabrala sam takav prikaz smrti, promijenila izvornu ideju u kojemu je Smrt odvojeni lik od Patke. Uzela sam pak papir, ljepilo za drvo i markere.

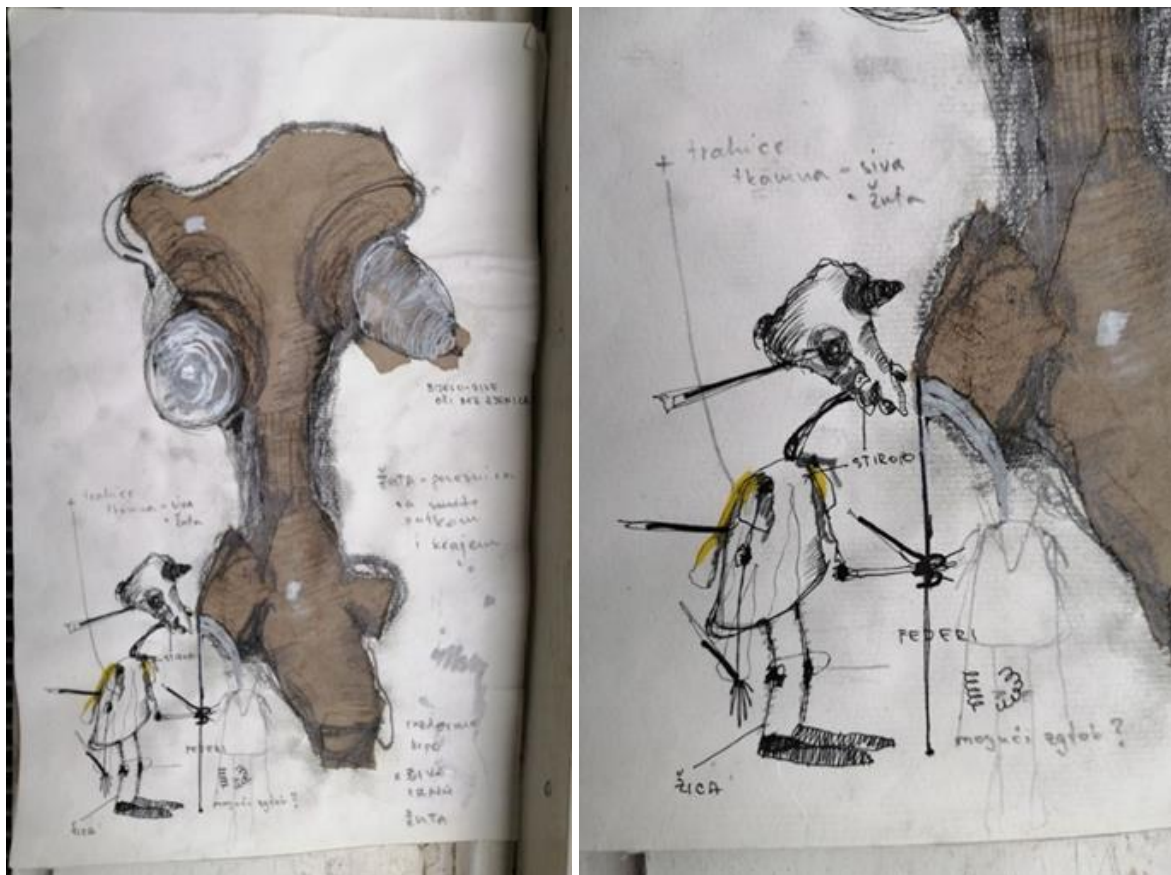

Slika 10. – Proces izrade Patke

Pak papir iskidala sam na komadiće i polijepila ga na više papira A3 formata. Na taj način sam oblikovala i istraživala formu i osobnost likova. Nakon što sam zalijepila komadiće pak papira, nanosila sam boju suhim kistom te markerima i bojicama izvlačila oblike, linije, konture lika Smrti. Ukupni rezultat oblikovanja volumenima, oblicima, linijama, bojama i naglaskom određenih detalja rezultiralo je s mnogo verzija lika Smrti. Od četiri s kojima sam bila

⁹ Usp. Virginia Slaughter, *Young Children's Understanding of Death*, u *Australian Psychologist*, Studeni 2005., 40(3), str. 179. – 186.

najzadovoljnija, jedna verzija je iskakala i odgovarala zamišljenoj estetici predstave više od ostalih. Nalikuje na nekakvo šlampavo stvorenje koje ulijeva dozu straha i nesigurnosti promatraču. Kad ga se promatra, izgleda strašno, ali se pristupačnost lika postiže kroz radnju i pojedine scene tijekom izvedbe. To je ono što sam htjela postići, pristupačnost i suočavanje s temom smrti na pozitivniji način. Zamislila sam kako bi se lutka ponašala na sceni, koji bi bili njeni pokreti i na koji način bi ih ostvarila. Konačni rezultat odgovarao je i slagao se sa skicom lika smrti koju sam izabrala kao najreprezentativniju.

Slika 11. – Skice lika Smrti

Slika 12. – Proces izrade lutke Smrti

Pozitivnije i alegorično gledanje na smrt prikladno je za djecu, no može se primijeniti na sve uzraste do najstarijih i predstavlja pozitivnije poimanje s neugodnim temama općenito. Bitno je obradu teme smrti prilagoditi pojedinačnom uzrastu gledaoca kojima je predstava namijenjena i prikazati ju kao dio života, kao proces. Svako dijete ima u sebi znatiželju i trenutak u kojemu će postaviti pitanje što ili tko je smrt. “Smrt je kraj života; neizbježna činjenica, a vjerojatno i stanje. Većina ljudi smatra da poslije smrti dolazi raj ili pakao. Dio njih misli da nema ničega. Stari narodi su vjerovali da smrću odlaze u vječna lovišta i zato su svoje mrtve pokopavali s oruđem, nakitom i oružjem, potrebnim za taj vječni lov. Nitko ustvari ne zna što dolazi poslije“.¹⁰

Možemo reći da je smrt potpuni prestanak životnih procesa koji se na kraju događaju svim živim organizmima. Stanje ljudske smrti uvijek je bilo zaklonjeno praznovjerjem, a njegova precizna definicija ostaje kontroverzna. ona se može razlikovati prema kulturi i pravnim sustavima. Tijekom druge polovice 20. stoljeća smrt je postala neobično popularna tema, smrt je postala interesantna tema u svim disciplinama od znanstvenih, filozofskih do bioloških i medicinskih.¹¹ Termin za proučavanje smrti naziva se Tanatologija (od grčkog thanatos, „smrt“), ta disciplina upušta se u raznolika pitanja poput kulturne antropologije pojma duše,

¹⁰ Preuzeto s: <https://www.wikiwand.com/bs/Smrt>

¹¹ Usp. Natuknica „Smrt“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 23. 9. 2020. na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56855>)

obreda pokopa, prakse ranih civilizacija itd. Ovoj se temi može pristupiti iz različitih perspektiva. Na primjer, može se promatrati povijesno, u smislu kako su se popularne percepcije smrti odražavale u poeziji, književnosti, legendi ili slikovnoj umjetnosti, a prikazivanje same smrti, obično personificirane u obliku kostura, razvilo se tek u srednjovjekovnoj kršćanskoj umjetnosti. Tanatologija također ispituje stavove prema smrti, značenje i ponašanje tuge te moralna i etička pitanja eutanazije, transplantacije organa i održavanja života. Nitko od nas ne zna što nas očekuje nakon smrti – to je na razini dogme, ne provjerljiva istina.¹²

Iz te perspektive, svaki pojedinac odlučuje kako će i na koji način poimati smrt te sam i ja u svojoj prilagodbi teme nižem uzrastu uključila vlastita promišljanja o smrti i proces istraživanja na tu temu, te su moja osobna viđenja oblikovala vizualni izgled lutaka.

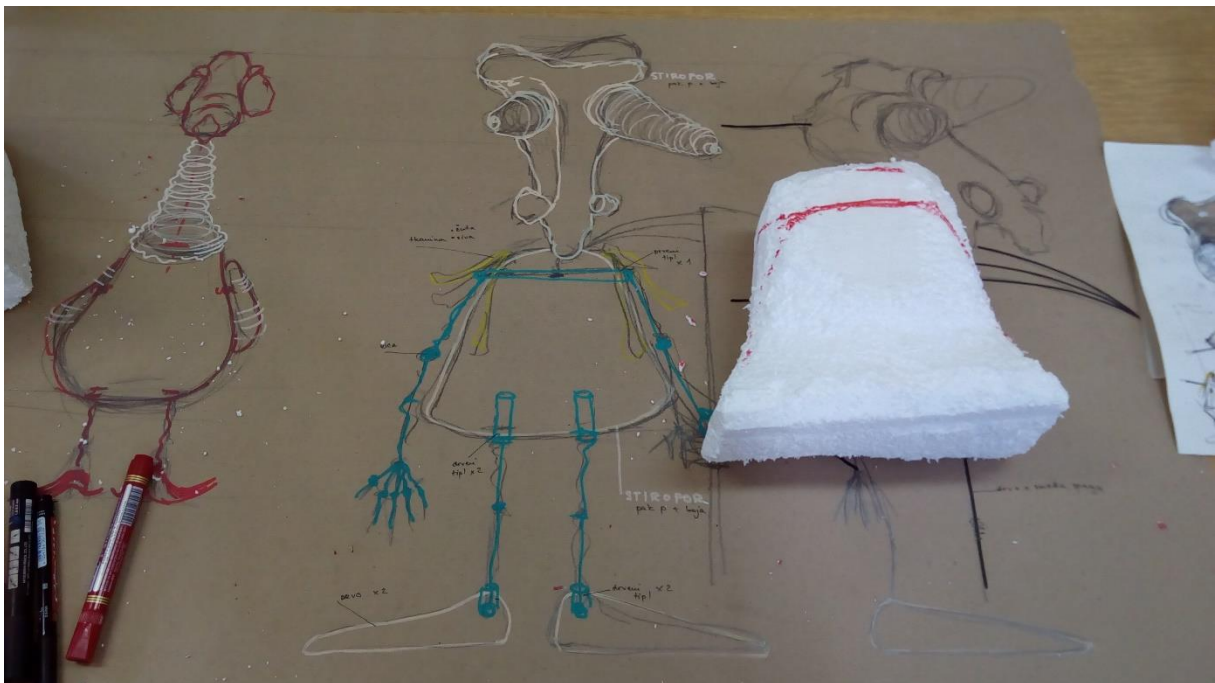

Slika 13. – Idejna rješenja lutaka

¹² Usp. Natuknica „Tanatologija“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 23. 9. 2020. na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60366>)

4. POSTUPAK RADA

Lutku Patke izradila sam kombinacijom kaširanja stiropora i papira te gaze i žice. Glavu sam nakon kaširanja i sušenja obojila i izvukla obilježja lika markerima i suhim kistom, trup sam obradila na isti način. Noge sam oblikovala pomoću žice. Nakon iz modeliranog oblika, namočenu gazu u drvofix obavila sam kostur od žice. Nakon izmodeliranog oblika dobila čvrste noge, koje stvaraju zvuk po površini kada se lutka animira. Glavu i trup spojila sam pomoću gume koju sam sakrila u plastičnu cijev koja daje mogućnost gibanja u animaciji, a ujedno drži vrat čvrstim. Smrt sam na sličan način oblikovala kao i lutku Patke.

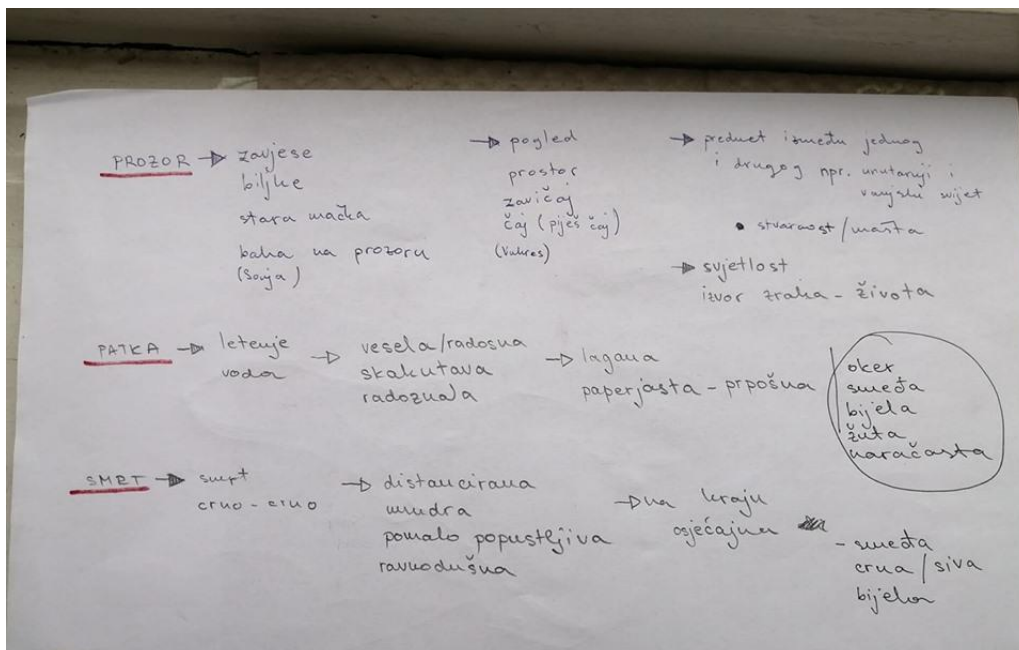

Slika 14. – Radna skica za izradu lutaka

Slika 15. -Proces izrade lutke

Najviše sam pažnje posvetila izgledu i karakteru likova te njihovoj simbolici i simbolici scenografije. Na samome početku stavila sam na papir tri glavna elementa koja sam odabrala: prozore, patku i smrt. Sva tri elementa podijelila sam na boje, asocijacije, karakter. Stvorila sam nešto nalik umnoj mapi i prve temelje za izgled i karakter likova te scenografije.

Slika 16. – Umna mapa karakteristika glavnih segmenata

„Patka slatka nikad mirno sjela nije,

Trk ovamo, trk tamo,

Ajde samo amo pa vamo.

Kratke noge, mali kljun,

Dugi vrat krasi joj stas.

Buljava dva oka ima,

Malom glavom stalno nešto klima.“

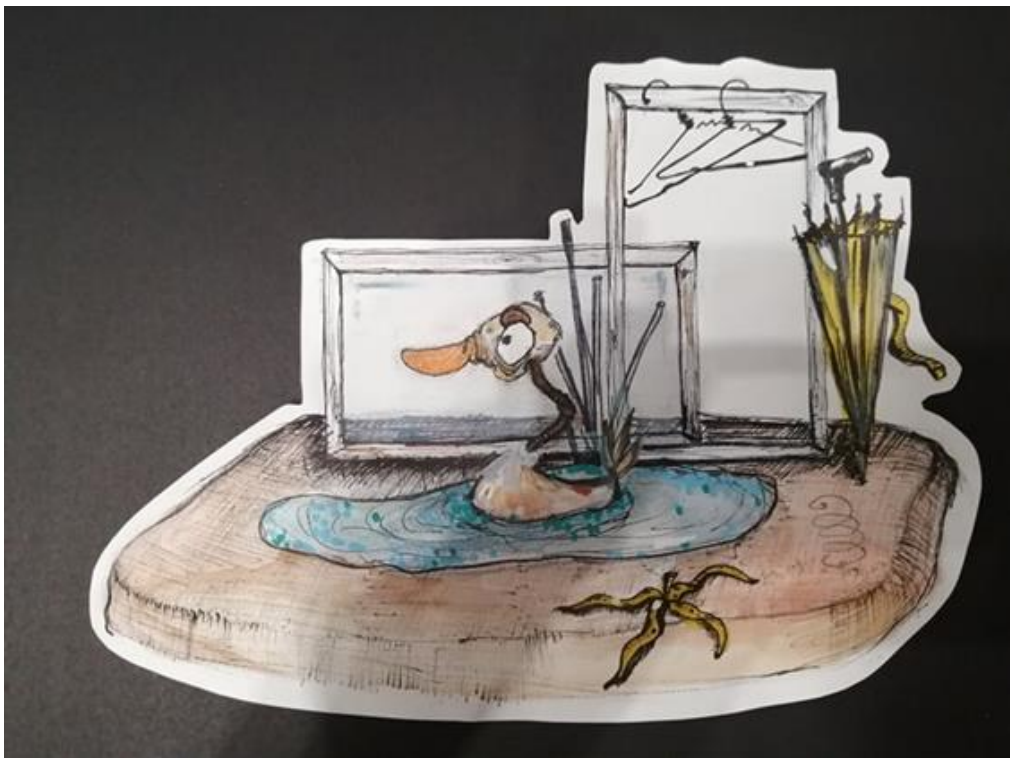
Slika 17. – Lutka Patke

Slika 18. – Noga Patke

Slika 19.- Crtež scene razgovora Smrti i Patke

Slika 20.- Crtež scene Patke na jezeru

4.1. Materijali i boje

Odabir materijala nije bio težak jer sam izričito htjela da prevladava pak papir i par boja koje će se isticati na pak papiru. Htjela sam smrt prikazati simbolično i stilizirano na jednostavan način. Također uz tematiku i likovni prikaz likova nema potrebe za jakim i žarkim bojama. U suštini, odabrala sam jednu boju koju sam razvukla u nijanse uz kombinaciju bijele i crne.

Slika 21.– Boje koje se ističu na pak papiru

Boja koja se ističe je žuta. Asocijacija je na sunčevu svjetlost. U sebi nosi poruku kreativnosti, zaštite, optimizma, jasnoće, kako misli tako i akcija. Svemu daje (uglavnom) pozitivnu konotaciju, potiče unutarnju viziju, jača samopouzdanje i omogućuje lakšu komunikaciju. Spada u red psihološki najstimulativnijih boja, ubrzava metabolizam, povećava koncentraciju, ali kada je prenaplašena može ukazati i na ljubomoru, kukavičluk, pretjeranu opreznost, pa i izazvati iritaciju očiju. Povezuje se sa Suncem.¹³ Koristila sam bijelu kojom sam htjela unijet tračak nade. Bijela se proteže kroz glavni lik, prozore kao glavni segment scenografije i u tragovima suhog kista na skoro svakome elementu ovoga rada. Također, tu je i narančasta boja, ona nastaje miješanjem crvene i žute, predstavlja spoj agresije i kreativnosti. Odiše harmonijom, inteligencijom, oduševljenjem, zadovoljstvom, poziva na druženje, a tradicionalno se povezuje s dobrim zdravljem. Odgovarajuća doza narančaste stimulira razmišljanje, razgovor, zabavu, dok njena prenaplašenost asocira na neukus.¹⁴

¹³ Usp. Natuknica „boje“, J.E. Cirlot, *Rječnik simbola*, London: Routledge, 2005., str. 52. – 58.

¹⁴ Usp. Isto, str. 58.,59.

Slika 22. – Lutka Smrti

Slika 23. – Noge Smrti

U svim vizualnim elementima prevladava smeđa boja, odnosno pak papir, dok u nanosu kista prevladavaju nijanse oker i žućkaste. Uz pak papir, u izradi lutaka koristila sam i stiropor, ljepila, akril, akvarel i tkaninu uz detalje žice i špage. To su materijali koji prevladavaju na lutkama, dok na scenografiji uz smeđe tonove imamo prozore odnosno kombinaciju drveta, stakla i otpada poput plastične vrećice, žica. U maketi sam sitne rekvizite i dodatke izradila od stirodura i glinamola, dok bih u stvarnoj izvedbi koristila već postojeće predmete poput kišobrana, kotača, limenke, opruge, boce i ostale elemente prikazane na skicama. U prikazu bare u scenografiji koristila bih se imitacijom, a ne stvarnom vodom radi sprječavanja propadanja lutaka. Zamisao je da plastičnim vrećicama u nijansama plave, bijele i zelene, prikažem vodu i time dobijem iluziju pomicanja vode na površini. Također, za scenografiju bih izabrala prozore, po mogućnosti, nađene na otpadu jer na taj način imaju autentičnu starost i oronulost koju ja želim prikazati u priči na mjestu događaja. Oronulost jer podsjeća na samu smrt i odgovara temi, a mjesto događanja povezati sa starošću tih prozora koji nemaju izgleda za restauraciju i ponovo korištenje. Oronulost prevladava u svim segmentima, daje težinu cjelokupnoj atmosferi, koja je postignuta smeđim i sivim tonovima.

Slika 24.- Gotova lutka Patke slatke

Slika 25.- Gotove lutke Patke slatke i Smrti male pruti

5. ZAKLJUČAK

Rad na završnom radu moj je prvi lutkarski projekt prema literarnom predlošku te se sastoji od idejnog rješenja lutaka, scenografije i mape s radovima. Uz to napravila sam idejno rješenje plakata, koristeći se vlastitim znanjem i vizijom te sam razvijala svoj umjetnički rukopis. Stvorila sam novo izdanje već postojeće predstave koja koristi literarni predložak i prenosi ga doslovno i vjerno na kazališne daske. Razlika između moje vlastite interpretacije i ljubljanskog prikaza priče nastale prema slikovnici *Patka, smrt i tulipan* je u potpunosti vidljiva. Likovno oblikovanje i tehnika lutaka je drugačijeg karaktera i kolorita, kao i scenografija. Plošne lutke Kazališnog gledališča iz Ljubljane zamijenila sam u svom radu s tradicionalnim štapnim lutkama. U mojoj interpretaciji lutke su trodimenzionalne štapne lutke dok ljubljanska inačica koristi plošne lutke u kombinaciji kazališta sjena. Cilj je bio napraviti scensku prilagodbu istog literarnog komada u drugačijem obliku i promijeniti sve vizualne elemente. Cilj predstave je približavanje smrti mlađim uzrastima putem alegorije prijateljstva koje objašnjava djeci što je smrt, na nevin i prijateljski način. U procesu izrade rada i tretmana predstave obuhvaćeni su svi vizualni elementi kao što su lutke, scenografija i ideja za plakat. Tijekom procesa izrade dogodile su se sitne promjene oko izgleda likova i nadogradnja scenografije. Svi ostali segmenti projekta tekli su prema prvotnoj zamisli i nadopunjavali jedan drugog. Koristila sam kombiniranu tehniku pri izradi lutaka, one su napravljene u stolnoj tehnici štapnih lutaka jer na taj način pružaju najveću mogućnost animacije i izražavanje karaktera likova putem pokreta. Scenografija je likovno prilagođena lutkama i smještena na malo odlagalište smeća uz šumu. Kroz scenografiju se provlači element prozora koji simbolizira povezanost života i smrti i granica dobrog i lošeg.

6. SAŽETAK

Lutke su napravljene u tehnici stolnih štapnih lutaka. Odabrala sam tu tehniku jer smatram kako najviše mogu pridonijeti, istaknuti karakter koji sam zamislila za dva glavna lika. Obje lutke su sličnog likovnog karaktera, izrađene kombiniranom tehnikom korištenjem žice, stiropora, papira i obojene tkanine. Pokušavala sam na lutke prenijeti vlastiti rukopis, ne držeći se obilježja niti jedne određene povijesne epohe.

Uz lutke sam napravila idejno rješenje makete za scenografiju koja prikazuje malo odlagalište smeća uz cestu kroz koji je provučen motiv prozora. Uz to, u mapi u kojoj sam prikazala cijeli proces, dodala sam nekolicinu detalja i mogućih scena u lutkarskom komadu. Sve to upotunjeno je vlastitim stihovima koji opisuju likove karakterno i fizički.

Jednaki tonovi i materijali provučeni su kroz cijeli likovni tretman predstave. Prevladavaju smeđi, sivi, blijedi tonovi s elementima žute i narančaste boje. Paletu boja koja je na lutki Patke prenijela sam na lutku Smrti samo s malo naglašenijim detaljima. Bijela se proteže kroz glavne likove, nalazi se na prozorima kao glavnim segmentima scenografije i u tragovima suhog kista na skoro svakom likovnom elementu predstave.

Rad na završnom projektu predstavlja lutkarski rad prema literarnom predlošku te se sastoji od idejnog rješenja lutaka, scenografije i mape s radovima. Razlika između moje vlastite interpretacije i ljubljanskog prikaza priče nastale prema slikovnici *Patka, smrt i tulipan* je u potpunosti vidljiva. U mojoj interpretaciji lutke su trodimenzionalne štapne lutke dok ljubljanska inačica koristi plošne lutke u kombinaciji kazališta sjena. Cilj je bio napraviti scensku prilagodbu istog literarnog komada u drugačijem obliku i promijeniti sve vizualne elemente.

Ključne riječi: smrt, patka, štapne lutke, prozor, simbolika boja

7. POPIS LITERATURE I IZVORA

1. Lutkarstvo i velikani modernizma – Primjena dramaturških iskustava Stanislavkog, Brechta i Artauda u kazalištu lutaka Branka Rudman (2017.), Školska knjiga
2. Županić Benić, Marijana (2009.), O lutkama i lutkarstvu, Zagreb: Denona
3. Tončica Knez, *SALIEROV CABARET- lutke i scenografija za završni rad 3.godine preddiplomskog studija Glume i lutkarstva*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Umjetnička Akademija u Osijeku, 2017.
4. J.E. Cirlot, *Rječnik simbola*, London: Routledge, 2005.,
5. Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, (ur.) Anđelko Badurina, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000.
6. Virginia Slaughter, *Young Children's Understanding of Death*, u *Australian Psychologist*, Studeni 2005., 40(3), str. 179. – 186.
7. Wolf Erlbruch, Patka, smrt i tulipan, Ibis grafika, 1.str. (Pristupljeno 19. rujna 2020. na: <https://www.ibis-grafika.hr/shop/2019/04/prikaz-knjige-patka-smrt-i-tulipan-wolf-erlbruch/>)
8. Natuknica „Suđenice“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 23. 9. 2020. na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58648>)
9. Natuknica „Smrt“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 23. 9. 2020. na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56855>)
10. Natuknica „Tanatologija“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. (Pristupljeno 23. 9. 2020. na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60366>)
11. Natuknica „Smrt“, <https://www.wikiwand.com/bs/Smrt>